

Ali ÇOLAK

ile Söyleşi

— Mehmet ÖZTUNÇ —

Yazı hayatının başından beri sadece 'deneme' türüne sadık kalan yazar, *Günlük Güneşlik Şarkılar* adlı kitabıyla 1996 yılında Türkiye Yazarlar Birliği tarafından Yılın Deneme Yazarı seçildi. *Bilmem Hatırlar Mısın* adlı kitabı da 2009 ESKADER Deneme Ödülü'nü aldı. 1995 yılında yayımlanan ilk kitabı *Mavisini Yitirmiş Yaşamak*, Kültür Bakanlığının TEDA Projesi kapsamında Boşnakçaya çevrildi ve Bosna Hersek'te yayımlandı.

Ali Çolak, hâlen *Zaman* Gazetesi Kültür Sanat Editörü olarak görev yapıyor. Aylık *Kitap Zamanı* dergisinin de genel yayın yönetmenliğini yürütüyor.

Yazarın farklı yayınevlerinden çıkmış on bir deneme kitabı bulunuyor: *Mavisini Yitirmiş Yaşamak*, *Günlük Güneşlik Şarkılar*, *Günün Ötesi*, *İnce Sözler*, *Periyi Uyandırmak*, *Günsarısı*, *Söz Işıldağı*, *Bir Bahçe Düşü*, *Yitik Hüzün*, *Bilmem Hatırlar mısın*, *Şair Dediğin*.

“Denemeye Gönül Vermişseniz, Önce Türkçeye İnanmalısınız”

■ *Denemeye olan tutkunuzla başlamak istiyorum. Bilmiyorum bugün kaç yazar için “deneme yazarı” diyebiliyoruz, yazarlar bile sanki “geçerken uğramışlar” gibi yazıyorlar. Oysa siz bu türün içinde âdeta ikamet ediyorsunuz. Denemeyi sizin için bu kadar vazgeçilmez kılan sır nedir?*

Çoğu yazarın denemeyi bir uğrak yeri olarak gördüğü doğrudur. Bu yüzden de adıyla sanyla ‘denemeci’ diyeceğimiz yazar pek az bizde. Suut Kemal Yetkin, Nurullah Ataç, Sabahattin Eyuboğlu, Salâh Birsell... İyi denemeciler var elbette; fakat deneme çokları için ‘ek iş’. Şair, aynı zamanda denemeci; romancı yahut öykücü fakat deneme de yazıyor vs. Bunun bir sakıncası var mı? Hayır, yok. Aksine denemeyi zenginleştiriyor farklı yazı disiplinlerinden gelenler. Hatta Hikmet Birand gibi edebiyat dışı bir yazar, harikulade metinler kazandırabiliyor deneme dağarcığımıza. Problem, denemenin savunucularının olmayışı. Denemeyi gündemde tutmak, önemsetmek ve yeni takipçilerin gelmesini sağlamak, ancak bu türü yücelten yazarlarla mümkün.

Bana gelince... “türün içinde ikamet etmek” benzetmenize bayıldım. Galiba öyle, benim deneme ile alış-

verişim gönül eğlendirmek türünden değil, kalıcı. Hatta hayat tarzı diyebiliriz buna. Denemenin ovasına yerleşerek ekip biçmek, o muhitin yerlisi olmak istedim. Yerlilik, emniyet duygusunu da beraberinde getirir. Orada gönlünüzce eğleşebilirsiniz artık, korku, endişe duymazsınız. Bir çeşit konfor hissi de verir bu. Maceraya açık bir insan değilim ben. Çiftçi ruhluyum. Yolcu değil, hancı olmaya yatkınım. Elde ettiğimle yetinmeyi yeğlerim. Dünya saadeti için deneme kâfi geliyor bana. Onunla mesut olmayı biliyorum. Bir de denemenin imkânları sınırsız. Uçsuz bucaksız topraklar düşünün, bereketli topraklar... Sürekli başka bir yöresinden kuşatmaya, farklı ekinler ekip biçmeye elverişli... Bu topraklar bana bütün nimetleri veriyor, niçin başka yerler aramalıyım?

■ *Feridun Andaç sık sık, ‘iyi bir deneme yazarının diğer yazınsal türlerde de nitelikli yapıtlar verebileceğini’ söyler. Gönlnüz başka türlere hiç mi meyletmedi?*

Biraz önce söylediklerimden devam edecek olursam... En iyi bildiği işi yapmalı insan. Ben, edebiyata -başarısız şiir denemelerini saymazsak- deneme ile başladım. Hep denemecilerle düşüp kalktım, hayata denemenin penceresinden baktım âdeta.

‘Hayat tarzı’ deyişim bundandır. Ve denemede arzu ettiklerimin hiçbirini yapabilmiş değilim. Kendimi henüz ‘kalfalık’ seviyesinde görüyorum. Hedeflediklerimi gerçekleştirebilmek için çok zamana ihtiyaç var. Bir ömür ancak kâfi gelir. Gönlüm başka türlere meyletmedi mi? İçtenlikle söylüyorum, hayır! Fakat bir gün, belki ömrümün son çeyreğinde -onu nereden bileceksek!- oturup bir roman yazmak isterim. Sırf kendimi sınamak için...

Andaç’ın haklı tarafı var; birden fazla türde başarılı olmuş iyi örnekler sayabiliriz. Rilke, Gide, Zweig... Bizde Tanpınar, Sezai Karakoç, Cemal Süreya, Hilmi Yavuz... Fakat bu isimler, denemede başarılı olup diğer türlere geçmiş değiller, paralel sürdürmüşler farklı türlerdeki yazı serüvenlerini. Tabii, kötüler de var. Bunlara bakarak bir genelleme yapmak mümkün değil.

■ *Türler arasındaki sınırların giderek belirsizleştiği, geçirgenleştiği günümüzde denemenin alanının (okurun dikkatini çekmek anlamında) giderek daraldığını düşünüyorum, katılır mısınız?*

Hâlihazır gidişe göre size katılmamak mümkün değil. Türler arası sınırlar hayli belirsizleşmiş görünüyor. Roman - öykü - deneme - anı - biyografi - otobiyografi - gezi... Sınırlar nerede başlıyor, nerede bitiyor? Kapagında öykü yazan bir kitabı ‘deneme’ olarak okumak pekâlâ mümkün. Bütün bu sisler bulvarında ‘deneme’ diye bir türün varlığını belirgin kılmamanın zorluğu ortada. Roman, bütün

bir edebiyatı kuşatmış ve sindirmiş durumda. Hem üretim, hem pazarlama hem de okura ulaşma açısından durum böyle. Edebiyat denilince artık roman, yazar denilince de romancı anlaşıyor. Fakat bu, türlerin varlığını ortadan kaldırmaz. Şiir, öykü, deneme, gezi, anı, biyografi yaşıyor, yazılıyor ve az sayıdaki iyi okur, bunları bilinçli bir şekilde takip ediyor. Türler, onları güçlü bir sesle temsil eden ustaların varlığıyla ve ısrarlarıyla belirginleşebilir. Edebiyat ortamına yön veren aktörlerin; eleştirmenlerin, dergi yöneticilerinin, yayıncıların vs. bu ayrıntıya dikkat etmeleri gerekir. Edebiyat sadece romandan ibaret değildir. Diğer türlerin sesini kısmamak gerek. Sadece deneme yazan ve bunu yüksek sesle söyleyen beş on ustanın varlığı, denemeyi fark edilir kılacaktır, eminim.

■ *Değerleri çabuk tüketen, unutan bir edebî gelenek içerisinde siz Ahmet Rasim’den Salah Birsel’e uzanan bir yelpaze içinde geleneksel çizgiye ısrarla sadık kalıyorsunuz. Daha bir on yıl önce aramızdan ayrılan Salih Birsel’le sanki aramıza şimdiden bir yüzyıl girdi. Bu bağlamda sizin tutumunuzun çok önemli olduğunu düşünüyorum. Güncel edebiyatımız niçin, güçlü bir gelenek ilişkisi kurmuyor, kurma ihtiyacı duymuyor?*

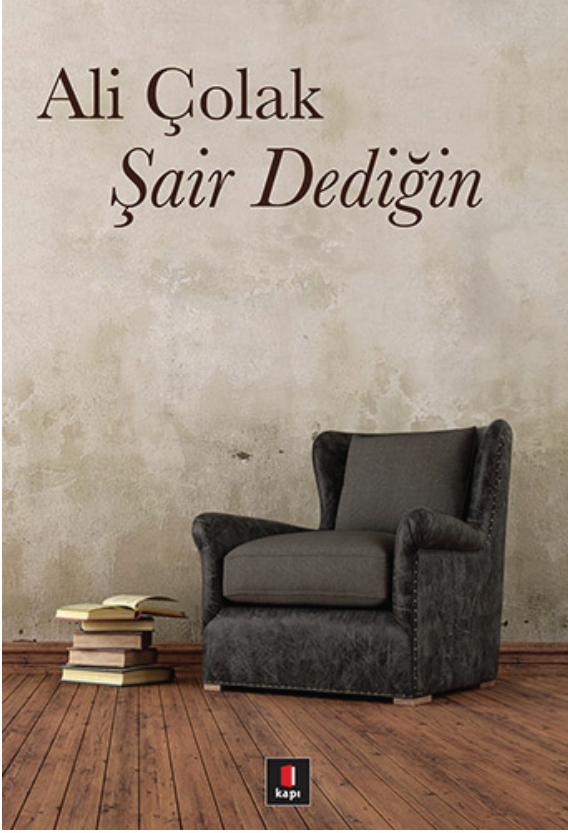
Sahi, Salâh Birsel öleli sanki bir asır olmuş gibi... Alaattin Özdenören, Erdem Bayazıt, Dağlarca, İlhan Berk daha dün denecek kadar kısa zaman önce aramızdaydılar... Ben

edebiyatı bir akrabalık ilişkisi gibi görüyorum. Bütün yazarların, şairlerin aynı soydan geldiğine, aynı kavağın kaşığı olduklarına inanıyorum. Hepsinin yaptığı bir tek şey var. Türkçenin de-ğirmenine su taşımak. Büyük ve muhteşem Türkçenin sesini çoğaltmak, zenginleştirmek... Dede Korkut'tan Taşlıcalı Yahya'ya, Köroğlu'ndan Âşık Veysel'e, Evliya Çelebi'den Ahmet Rasim'e kadar hepsinin derdi ne? Türkçe değil mi?.. Ben, kendimi bu zincirin bir halkası olarak görüyorum ve sesimi onların sesinden alıyorum. Bu halkanın ve sesin dışında kalarak nasıl edebî metinler kurabiliriz? Güncel edebiyatımızdaki temel problem, bu sesi kaybetmiş olmak bence. Ya geleneği bilmemek yahut küçümseyip, bilerek ondan kaçmak... Necatigil'i hatırlayarak geçelim, yalnız şiir değil, bütün bir edebiyat, geçmişe atıflarla ilerler...

■ **Büyük bir mutluluk duyarak okuduğum Şair Dediğin adlı son yapıtınıza gelmek istiyorum. Bir okur olarak bazen kendimi sizin yerinize koyma, çabanızı, meşakkatinizi anlamaya çalışırken sizin "Ey okur, şükret ki 'okur'sun. Oh ne iyi ne güzel!" cümlelerinizle karşılaştım. Zaten kitabın ilk yazısında uykusuz gecelerden, bazen umutla bağlandığınızı, bazen olmayacağını sandığınızı söylüyorsunuz. Bu kadar yazar, kitap, hikâye ile baş etmek başka ne türlü meşakkatle re mal oldu?**

Çok geceler devirdim onca yazar ve şairle arkadaşlık edeceğim derken. Sayısız hatıra, röportaj, biyografi... Yanlış anlaşılmasın, ben o meşakkatten

şikâyetçi değilim. Aksine, o metinleri yazdığım zamanlar, hayatımın en mutlu anlarını yaşadım. Meşakkat içinde saadet!.. Zorluk, biraz da yazıya ancak çalınmış zamanlarda dönebiliyor olmamızda sanırım. Uçsuz bucaksız zamanımız yok. Başka bin türlü mecburiyetler ile kayıtlıyız. Medarımâişet motoru çalışacak!.. Bir zaman geldi ki, artık ya imha edecektim yazdıklarımı yahut kesintisiz bir zaman ayırıp bitecektim. İstanbul'dan ve evden kaçıp Sapanca'ya bir otele gittim. Günde neredeyse 16 saat çalışarak ince işçiliğini bitirdim. Dedğim gibi, yekpare zamanlar lazım yazmak için.

■ **Şair Dedğin'i "parçalı portre" olarak tanımlıyorsunuz. Açmanızı istesem.**

Kitabın türü elbette 'deneme'. Fakat benim diğer kitaplarımı bilen okurlar için farklı bir deneme tarzı. Bu bakımdan giriş yazısında uyardım; bakın bunlar, öncekilere pek benzemiyor diye... Burada kitabın müellifinden çok şairler, yazarlar konuşuyor. Onların duyguları, düşünceleri, zaaf-ları, alışkanlıkları, korkuları var. Özne onlar. Fakat bütün eşkâli, ruh dünyası ve hayat hikâyesi ile yer almıyorlar. Bir olayın, bir durumun içinden geçerken çıkıyorlar karşımıza. Dolayısıyla biz onların dünyasını bir bütün olarak görmüyor ve kavramıyoruz. Kimi zaman portrelerini çizmeye dur-sak da resim tamamlanmıyor. Çünkü amacımız bir şair-yazar portresi çıkarmak değil. Bir kavramı, olayı ya da durumu açıklığa kavuşturmak için rol veriyoruz, onlar da rollerini oynuyor-lar. Kimi yazıların portreye çalması-na aldanmamalı. Eksiktir o resimler. Bütünü değil, parçayı; şahsiyeti değil, hâlleri, anları ve durumları gösterir. Yani olduğu gibi anlatmıyor, ima edip geçiyoruz... İsteyen, eksik parçaları bulup birleştirir zihninde.

■ **Kitabınızın ismi yani Şair Dedğin Pessoa'nın 'Bu (Özruhsa-löykü)' şiirini bana hatırlattı. Hani, "Acı çekiyormuş numarası bile ya-par/ Gerçekten acı hissettiğinde bile." dediği şiiri. Kitaba bu adı koyarken Pessoa'nın andığım şiirinden mi esinlendiniz?**

Fernando Pessoa benim dost yazarlarımdan biridir fakat kitabın adında, sözünü ettiğiniz şiirin bir tırsiri yok. Kitap, yayıncıya gideceğı zamanı kadar onlarca isim değıştirdi. Bunca sene gecikmesinde, bir türlü ad veremeyişim de etkili oldu diyebilirim. Nereden geldiyse, en son ‘Şair Dediğın’ çıkıp geldi. Ama değdi beklemeye, tam da buydu mesele! Çünkü bütün kitap boyunca anlatılanlar, şairliğin hâlleriydi.

■ *Bu denemelerinizin diğır yapıtlarınızla arasındaki temel farkın “yazarın kendisini biraz daha gizlediğı metinler diyorsunuz” ama Yahya Kemal, Leylak Bahçesinde denemeniz tam tersi bir iddia taşıdığı kanısındayım. Bir okur olarak o bölümde, Ali Çolak’ın zapt edemediğı bir mutlulukla görünmek istediğine tanıklık ettim. Paris’te Yahya Kemal’i ziyaret etmek, Hemingway’in izleriyle karşılaşmak nasıl bir deneyim oldu sizin için?*

100 yıl önce o mekânlarda vakit geçirmiş insanların izinden gitmek onların ruhuyla temas kurmak gibi bir şeydi. Mekânlara çok anlam yüklerim ben. İnsan eli karışmazsa hatıraları itina ile saklar mekânlar. La Closerie des Lilas kahvesinde Moreas’ın, Apollinaire’in, Hemingway’in ruhu geziniyor gibidir. Yahya Kemal’den kalan tek hatıra, yıllar sonra masaya çakılmış bir plaket ama zihin o gerisini tamamlıyor ve Yahya Kemal ile başkalarını orada buluşturup sohbetlerine ortak oluveriyor. O denemede Ali Çolak’a bile isteye rol verdim. Çünkü

çok istediğı bir şeydi Yahya Kemal’in eğleştiğı “Fransız Cafe”lerine gidip bir yudum kahve içmek. Bir çeşit oyun ... Yazar bir üçüncü kişı olarak yer alıyor denemede. Salâh Bey de çok yapar bunu. ‘Tecahülüüarîf’e başvurarak bir yabancı gibi olayların içinden geçirir kendini. Eğlenceli bir iştir. Deneme, bu tür oyunlara müsaade eder.

■ *Sanılanın aksine aslında okurlar, yazarları belki de en çok zaaflarıyla seviyor. İnsanı insan yapan şeylerin, adına zaaf dediğimiz şeyler olduğuna inanıyorum. Ben en çok hiç kimseyi sol tarafında yürütmeyen ve “orada Nazire var” diyen Tefvik Fikret’i ve Cemal Süreya’nın: “-Asker su ver asker/-Ben asker değilim nişanlıyım.” sözleriyle konuştuğı bölümleri sevdim. Ama sanki okullarda şairler (yazarlar) sizin anlattığımız kadar insani özellikleriyle anlatılmıyorlar. Okullardaki edebiyat okura (öğrenciye) karşı niçin bu kadar ciddi ve mesafeli?*

Tabii, okullarda metin merkezli bir öğretim söz konusu ... Metnin ne demek istediğı üzerinde duruluyor daha çok. Zevk boyutu da ihmal ediliyor. Yazarın metne dâhil olup olmaması ezeli bir tartışma konusu. Bir dedikodu, magazin malzemesi olarak değil elbette ama metinleri anlamlandırmak, hayata yaklaştırmak bakımından ben, yazarın da işin içine katılması gerektiğini savunurum. Edebiyat derslerinin böylece soğukluktan, sıradanlıktan kurtulup zevkli hâle gelebileceğini düşünürüm. Yazarlar, eski devirlerde yaşamış, ulaşılmaz yarı in-

san-yarı tanrı garip varlıklar değildir. Bizim gibi insanlardır. Onlar da parasızlık çeker, nişanlanır, askerlik yapar, matematikten zayıf not alır, annesini özler vs... Bunları öğrenen çocuklar, kitaplardaki metinlerin insan elinden çıkmış olduğuna inanmaya başlar ve edebiyata karşı duygusal olarak daha bir yakınlık hisseder. *Şair Dediğin*'in amacı biraz da budur, onları okura yaklaştırmak... Merak atını şahlandıranak şairden esere yollar açmak.

■ **Gandhi, “tabiatım gereği hiçbir zaman büyüklerimi yargılamadım, onları hep anlamaya çalıştım.” diyor. Sizde de temel refleksin büyük bir sevecenlikle kesinlikle yargılamadan anlamak olduğunu görüyorum. Bir şairi ya da yazarı araya mesafe koymadan, yargılamadan, doğru yerde duruyor iması yüklenmeden anlatmayı nasıl başarıyorsunuz?**

Bunu gerçekten başarabiliyor muyum, farkında değilim. Yapabiliyorsam, arkasında empati kurabilme yeteneği vardır. Şairlerle dost ve arkadaş olmak... Bu beni mutlu kılıyor. Zaten bir şair (yazar) ölüp gitmişse artık bütün olumsuz taraflarından sıyrılmıştır. Geriye bize kadar gelen sesi kalmıştır sadece. Benim görevim yargılamak değil, eleştiri gibi bir işe de soyunmuyorum. Anlamaya çalışıyorum. Sanırım benim de tabiatım başka türlüüne müsait değil.

■ **Yıllardır içimde ukde olan bir soruyu sormak istiyorum. Beşir Ayvazoğlu, Orhan Pamuk gibi İstanbul romanları yazmak istediğini ama kendisinin İstanbul'unun daha**

aydınlık olacağını da ekliyor. Sizin *Günlük Güneşlik Şarkılarınız*'ı okuduktan sonra aklıma Ahmet Altan'ın *Geceyarısı Şarkıları* kitabı gelmişti. Beşir Ayvazoğlu'nun belirttiği farklılığın her iki kitap için de söz konusu olduğunu düşünüyorum. *Günlük Güneşlik Şarkılar* ile *Geceyarısı Şarkıları* arasında benzer bir ilişki var mı?

Yoktur diyemeyeceğim. Her insan ruhunu yapan hassasiyetlerin penceresinden bakar hayata ve oradan konuşur. Eşya ve hâdiseler bu bakışla anlam kazanır. Yağmur, sonbahar, eylül, gece, sabah... Her birine ayetlerden bir ayet gibi bakar ve öyle anlamlar yüklersiniz. *Günlük Güneşlik Şarkılar*'ın bakışı böyledir, duru ve aydınlıktır. *Geceyarısı Şarkıları* kaotik bir dünyadan seslenir. Birinde cinsellik, şehvet, karanlık vardır. Berikinde aydınlık, sevgi ve şefkat... *Günlük Güneşlik Şarkılar* adını kitaba bilinçli olarak, dünyaya bakışımı özetleyecek bir işaret olarak verdiğimi hatırlıyorum.

■ **Bir yazarın kendisini yarının edebiyatı için bir miras nesnesi gibi kurgulamasında hep yarınki okura (elbette bugünkü okura da) yapılmış bir haksızlık duygusu sezdim. Bir yazarın, daha bugünden nitelikli edebiyat var ettiğinden emin olamayacağı kanısındayım. Ama birçok yazar, bugünkü okur nezdinde beklediği karşılığı bulamadığında bunu nitelikli edebiyat yapmanın bir bedeli olarak yorumluyor. Oysa iyi biliyorum ki siz hem nitelikli edebiyatın**

içinde kalıyor hem de okur katında bir karşılık buluyorsunuz. Ali Çolak, Türk edebiyatının geleceği içinde kendisini nasıl bir yerde konumluyor?

İşin aslı, bunu düşünmek anlamsız... ‘Yarın’ o kadar uzak ki! Bugün okur katında karşılık buluyor olmak, yarın da okunacağımız anlamına gelmiyor. Edebiyat tarihi insanı ürpertecek kadar acıklı bir mezarlıktır. Mezar taşlarından ibret almak gerek. Ansiklopedilerde, yazar sözlüklerinde yer almış yazarlardan kaçının adı bugün dolaşımında? Pek çoğumuzu kimseler hatırlamayacak. Her nesilden bir iki isim kalırsa iyi. Hâl böyleyken, geleceği niye düşünmeli? Derde derman bir cümle çıkarsa, gün gelir bir yer-

lerde birinin gözüne değer. Gelecekte okunacağı üzerine kehanette bulunmak, kendini fazla önemsemek olur ve herhâlde ıstıraplı bir duygudur bu.

■ ***Şair Dediğin aynı zamanda nitelikli bir okuma kılavuzu özelliği taşıyor. Okura nitelikli edebiyat adına rehberlik de yapıyor. Son söz olarak, Ali Çolak deneme yazmaya hevesli genç kalemlere neler söylemek ister?***

Okuma kılavuzu değil ama okumayı sevdirecek lezzetler sızdığını söyleyebiliriz belki. Kitap ve yazar adları, alıntılanmış dizeler, bölümler, yazarların hayatına dair ilginç ayrıntılar, genç okurların merakını kamçılayacaktır sanırım. Kendimi öğüt verme makamında görmemekle birlikte, genç arkadaşlara diyeceğim şudur: Deneme kolay bir tür değildir. Kötü bir roman belki okunabilir ama kötü bir denemeyi kimseye okutamazsınız. Denemeye gönül vermişseniz, önce Türkçeye inanmalısınız. Türkçe zengin ve büyük bir dildir ve bu dille çok iyi metinler yazmak mümkündür. Sonra denemeyi okutan sır nedir, onun peşinden gitmeli. Adı denemeciye çıkmış her yazarı bir ders gibi okumalı. Onlara gıpta etmeli, ‘nasıl yazdıklarını’ çözmeye çalışmalı. Ve elbette geniş bir kültür ve birikim edinmenin yollarını aramalı. İyi bir gözlemci olmalı... Yaza yaza akıcı, zevkli, duru bir anlatım kurabilmeli. Kendine mahsus bir üslubun rüyasını görerek, o rüyaya doğru yürümeli... En çok da sabır ve ısrar!